

Aspects of coordination by junction in Old Romanian

Ștefan Găitănanu*

Faculty of Letters, University of Pitești, Str. Gh. Doja 41, 110253 Pitești, Romania

Article info

History:

Received October 31, 2015

Accepted November 23, 2015

Published February 12, 2016

Key words:

transphrastic connector

homogeneous sentence

syntactic valence

Abstract

The approach of coordination by junction in a diachronic perspective aimed at establishing the discursive values of the connectors, in the integrated frame of these syntactic relation patterns, and the manner in which the literary norm selected the elements of each subclass throughout time. This study relies on statistical information and that referring to the dialectal areas distribution collected from recent studies in this field, and provides various examples from the first three centuries of Romanian texts, thus highlighting the continuity of this process. The main objective of the research was the integration in the coordination system of the patterns which the researches have mostly neglected so far, even in the Romanian contemporary language. Concerning the adversative relation, the present research also describes the coordination in periodic complex sentences such as concessive and conditional coordination (the latter unreported in contemporary Romanian) as evidence of spoken Latin – Romanian continuity.

1. Preliminaries

A proposal for describing coordination in Old Romanian seems rather challenging for the present grammar (GALR, I, II; GBLR), as it has not provided an exhaustive definition of this relation, according to its degree of complexity (the seven syntactic patterns it exhibits). Fundamentally, coordination settles between two or more main clauses (with $\emptyset$ regent clause) and between subordinate syntactic units, related to: the identity of the regent clause (placed in the same hierarchical position, and thus at the same level); the syntactic valency (which establishes the nature of the function), and the syntactic level (sentence or complex sentence level).

Consequently, in contemporary Romanian there are seven syntactic patterns, which can be traced to Old Romanian: the first one refers to the main clauses coordination; three patterns employ units having the same syntactic function (satisfy the same valency), within the homogeneous coordination; three patterns occur with the non-homogeneous coordination (different valencies, different syntactic functions). This configuration allows a complete definition of coordination: a relation between two (or more) homogeneous syntactic units (identity of valency and function), placed at the same level (sentence or complex sentence level) or at different levels (sentence-complex sentence level), having the same regent clause (or $\emptyset$ regent clause), in the case of the main clauses.

2. Copulative coordination

This type of syntactic reference stands out from the other types of coordination due to both its frequency and its complexity (it exhibits all the seven syntactic patterns).

In Old Romanian, this relation displays a list of connectors larger than in contemporary Romanian: *și, și și, e, i, de, cu*; the phrases *și cu, împreună cu, precum și*; correlative conjunctions *atît..., cît și, nu numai ... ci (dar...) și; nici..., nici; ni..., ni...*

*Email address: stefan_gaitanaru@yahoo.com.

2.1. The conjunction *și* evolved from the Latin adverb *sic*. The formal and semantic relation between conjunctions and adverbs has been known since the classic Latin: “*Si est le même mot que sic, sans la particule postposée, et le sens ancien en est ‘en ce cas, ainsi’*” (Ernout & Meillet, 1994, p. 622).

In Romanian there is a similar shift: “Out of the great number of examples attested in the popular writers’ texts from the 3rd to the 6th centuries, it is obvious that *sic* (*așa*) progressively received the meaning of *apoi*. With this meaning, it began to reinforce *ac* and *et* and, subsequently, to express the copulative meaning by itself, in certain circumstances and regions” (ILR II, p. 108). The fact that this element grammaticalized in spoken Latin brings forth the idea that it was in the current use of translators and scribes, who introduced it in deeds and documents later on. Thus, the prior frequency in the texts of the other synonyms (*e*, *i*) and the exclusive usage in the future literary norm can be explained.

The stability of *și* can also be noticed in a wide range of contexts, where it acquires a multitude of syntactic values, ranging from the adverbial conversion to the expletive use.

As an adverb (*și* = *chiar și*), it is very frequent: *Și arătându-l boiarii l-au și îmbrăcat cu caftan de domnie* (NL, 202/10); *au luat banii și l-au trimis la Dabije-vodă și cu banii* (NL, 216/21–22); *s-au tras la Moscu, unde și moartea i s-au prilejit acolo* (U, 113/6–7); *cui iaste poftă mai pe deplin și mai pe larg a le ști, și alte cărți vază, iară și a lui Filip Cloverie* (ITR, 63^v/1–2); *De la cari și pînă astăzi pe alocurea să veade* (ITR, 42^f/10); *căci lacomul și sătul, flămînd iaste* (CO, 431, 39/4)...

It also replaces many adversative connectors: *Cît nu era nuntă, și era minune* (NL, 237^v/11–12); *Rrost au și nu grăiescu, ochi au și nu vădu; urechi au și nu aud și nasure au și nu aput. Mînru au și nu pipăiesc, picioare au și nu merg* (PH, 185); *Că nime nu face într-ascunsu ceva și caută să fie vestit* (NTB, 114^f/36).

In internal coordination, it relates two syntactic units having the same meaning: *să le facă știre cum și în ce fel lucrurile s-au strămutat* (RG, 131^v/3); *că pururea și mai totdeauna pre stîrvul dobitocului pasirea să pune* (CO, 441, 56/6).

Most of the times, the subordinating values are contextually determined: *iară eu n-am crezut aceie, findu tu atîta înțelept și să te bați cu muierile* (A, 42^v/4–5). The same observation can be asserted about the expletive “value”: *văzîndu că n-are ce face și oștii leșești și socotîndu și răceala acestor două țări la bătaie și au purces înt-aceiași dzi cu noaptea îndărăptu* (MC, 221, 11–13); *s-au dus în Ardeal și căci că cunoștea că nemții nu urma* (RG, 140, 9).

It rarely takes part in the addition of conjunctions (cf. Dragoș, 1995, p. 69): *zicînd că mai multe oști sînt estimp decît în ceilalți timpi și cum că și sultanul să fie intrat în țară* (RG, 146, 15–16).

The pragmatic values of *și* have also been described in various circumstances ranging from the value of logical conjunction to the value of discourse marker: “A whole series of textual values of the discursive marker *și* seem to derive from its losing the value of logical conjunction. Many of the discursive functions of *și* as a discursive marker involve the discourse structuring, so they are specific to the conative, phatic and metalingual functions of language” (Ștefănescu, 2007, p. 176).

2.2. The conjunction *i* was transposed from the Slavonic originals by the translators of the first religious texts. It does not occur, for example, in CV, but it is frequent in the others texts presenting rhotacism: *I smirna i stactie i casie de veșmintele tale, de păsoniul rădzimaților, dentru ei veseliră-te* (PH, 38^v/3); *Derept-aceea veselește-se înrema me i bucură-se* (PS, 20^f/1). On the other hand, it is quite frequent in the official deeds and documents, where the Slavonic patterns were still persisting: *Mărturie punem: pan Dumitru dvornic i pan Dan vel-logofet i pan Pană vistiari i Ștefan comis i Cîrstea armaș (...) i Voico vistiari i Pepele logofet i Simeon pitar i Andreico comis i Vladul logofet i Trîfă sulger* (DÎ, 212).

However, the occurrence of *și* remains dominant in most of the texts: *Să se știe ce-am cheltuit pre iazul de la moară (...): aspri gata 3890 și 10 vaci grase și 10 oi și 12 rîmători grași și 4 bivoli și 200 de oboroace de grîu și alte bucate multe mîncătoare* (DÎ, 98–99); *și amu pus și mărtorie: popa de Budești și Pădure și Toaderu și Stan Zorilă și Ivan și Paraschiva și Dragomir* (DÎ, 107).

Sometimes, *i* and *și* occur together in the same textual unit, irrespective of its nature: *Pristăniră împărații de pămîntu i giudeațele adunrară-se depreună pre Domnul și spre Hristosulu lui* (PH, 1^v/2); *Și*

mărturie Brătian și Ion și Pătru i Drăgoi (DĬ, 99); Și mărtorie: Tudor neguțător și Manea și Fătul și Petrică i Neagul și Miho și Lazăr i Andreiu i Lușșan i Vocilă i Stanciul și den Comarnic popa Radu și încă mulți oameni buni (DĬ, 109).

It was preserved in use, and it occurred even in the texts of Wallachian chronicles (Stan, 2013, p. 326), due to the durability of the acts belonging to the juridical-administrative language: “the recurrent conjunction is the Slavic conjunction *i*, enshrined in the patterns of official documents up to the end of the researched period” (1780) (Frâncu, 2009, p. 372–373).

2.3. The conjunction *e* (Lat. *et*), in competition with its synonyms *și* and *i*, was to become different through meaning. Thus, the value of the adversative conjunction *a* in the Slavonic texts has been adopted in some of its manifestations: “in the Slavonic text, it corresponds to the adversative conjunction *a*” (Costinescu, 1981, p. 155). There are many sentences that attest such usage: *Cum easte ascultătoriu cuvîntului, e nu făcătoriu (CV, 57^v/12–13); credință grăiaște că are e lucru nu are (CV, 60^f/10–11); de lucru derepteadză-se omul e nu de credință singură (CV, 61^f/12–13); pristănia în toată cale re, e de reu nu socoti (PS, 54^v/7–8); demăreța înfluri-va și trece-va e sera cade, veștejește și usucă-se (PS, 148^v/8–9); Că tatăl mieu și muma mea lasă-me, e Domnu făgădui-me (PH, 22^f/1); multe lucrure și seamne lăsaiu spre voi e voi nu-și vă încredzut (CS, 1^v/8–9); Mișeii plîngu după voi e voi nu-i miluiți (CS, 2^f/1–3).*

In some translations (*Codicele Bratul, Codicele Voronețean, Praxiul Coresian, and Apostolul Iorga*), the adversative value of this conjunction is more important. However, “*e* has the least number of occurrences with the etymological function and value” (Gafton, 2001, p. 163).

In its proclivity to desert the synonymic series, this connector adopted even a distribution characteristic to the adversatives, because “it does not establishes relations of coordination between parts of sentence, but only between sentences and complex sentences” (Frâncu, 2009, p. 201). This feature makes it similar to the other adversative conjunctions, which establish “the adversative relation only between sentences” (GALR, II, p. 20).

To appropriation of the adversative meaning did not prove to be a long-lasting solution, as, even in this type of contexts, as well as in the copulative ones, the competition was severe: *Tremeșu și a doua carte, iară nu-și vă încredzut cuvîntului mieu. Tremeșu și a treia scriptură, multe lucrure și seamne lăsaiu spre voi, e voi nu-și vă încredzut (CS, 1^v/5–9);* Other times, it occurs in the same context with *și*, with both values: *Acela e Dumnedzeu nostru; și acela feace noi, e nu noi, e noi sãm oamenrii lui și oile pașiței lui (PH, 169)...*

Still, the associative value should also be brought into attention: *și aceia lăsă acie, e însuș întră întru gloată (CV, 1^v/7–8); se necuratul abia se spăseaște, e necuratul și păcătoșul iuo se voru ivi? (CV, 81^f/11–13); și lăuda-vor Domnulu cei ce-l vor ceare, e vie va fi înrîma loru (PH, 18^f/6–7); A legiei-călcătorii gilăluuiu, e leagea ta îndrăgiiu (PH, 107^f/5); cu trestie mă ucidea pre capu e în miru și în picioare ei-mi bătură găvoazde e cu oțat și cu fiare mă adăpară (CS, 3^f/7–11).*

At the same time, the occurrence with a copulative value between the parts of sentences can also be reported: *Mearrsără pre urma lui pînra la Asia e Șopatăr bereaninul și soluneanii Aristarbu și Secundu și Gaie derveaninul și Timotei și asiianii Tihic și Trofimu (CV, 7^v/10–14); Ști Domnul burătatea cinstitori din năpasti a-i izbăvi e nedereptii în dzua de giudețu în chinu a-i veghiia (CV, 86^v/11–14).*

The competition between *e* and *și*, statistically controlled, is eloquent: “In CV, *e* occurs 58 times, while *și* occurs 850 times; in PO *e* is used 12 times and *și* around 3900 times; in CS *e* presents 30 occurrences, while *și* presents over 1000 occurrences...” (Frâncu, 2009, p. 147).

Transiting the three directions (adversative, associative and narrative, which is to be analysed subsequently), the conjunction *e* is not distributed in a free specialized area, and thus it vanishes in the 16th century, while *și* is imposed as a general norm in texts (cf. Frâncu, 2009, p. 201; cf. also ILRL, p. 160).

2.4. The conjunction *și și*, having a rather reduced frequency, coped with two contradictory directions.

Thus, Hasdeu and Densusianu considered that the phenomenon is part of a larger process of repeating the coordinating conjunctions: “as a strengthening repetition, *și și* sometimes occurs where a single *și* is used in nowadays language: *necurățîia, chinul rîvnirei, ceaia reaua și asupriciunea, camătă și și alalte.*

cc², 49^r (Densusianu, 1961, p. 185). Some other contexts, extracted from Coresi's *Cazania* (1581), are exhibited: *Și cu glasul său mîngîie inimile ucenicilor săi și și spămîntare lor tocmi* (cc², 147); *Că cu pierdere amu avuției și și alte năpăști cătră el trage pe noi* (cc², 272); *Și ca lu Dumnezeu slavă dîndu-i și și altora pildă le fu a proslăvi și a lăuda pre Dumnezeu* (cc², 505) (apud Dimitrescu, 1973, p. 45); *mai virtos singuri patriarșii și și mitropoliții să mărturisească* (ITR, 44^r/72); *toate crăiile și și toate domniile au început a să dezbate* (ITR, 60^v/5–6); *în tot chipul au nevoit a-i scoate du pren biruințele lor și și cu mare puteare (...) i-au biruit de multe ori* (ITR, 69^r/3–4).

Sometimes, it has a transphrastic use, at the beginning of a sentence: *Și și den tătării, ce el zice numai că din Ardeal și din Moldova pînă la Crîm i-au gonit* (ITR, 53^r/14–15).

The second conjunction in the previous structures achieves, according to Densusianu (1961)'s opinion, "une répétition de renforcement", acquiring an adverbial value (*chiar*). The construction of the structure is accurately presented: "Indeed, the difference between the two successive *și* is achieved by means of stress: the first, unstressed *și* is a conjunction, while the second, stressed *și* (semantically corresponding to *etiam* or *iam*) is an adverb" (p. 185).

The adverb value, as shown, is enforced by *și*, which does not usually occur in enumerations (= *chiar*, *chiar și*): *Tremeșu și a doua carte (...) Tremeși și a treia scriptură* (CS, 1^v/5, 7); *arătîndu-l boiarii l-au și îmbrăcat cu caștan de domnie* (NL, 202/10).

In the phrase *și și* (= *și chiar*) (Stan, 2013, p. 326), the first *și* does not lose its connector value, so that, in spite of a correct premise, it may not be considered that the relation becomes one of juxtaposition: "if we refer to the parataxis position *și* conjunction – *și* adverb in the compound sentence, we can notice the occurrence of the respective pair between two elements relatively equal at the significance level" (Dimitrescu, 1973, p. 45).

The distinction between *chiar și* (adverb) and *și chiar* (connector) is achieved through substitution: *A mîncat și cojile din farfurie: A mîncat chiar și cojile din farfurie; *A mîncat și chiar cojile din farfurie*.

The phenomenon also occurs with other conjunctions: *aiave să veade că nici o povățuitură, nici un ajutoriu, nici nici o luminare avem de la pămînteanii noștri* (ITR, 6^r/5–6); *Ci nici o potrivire nice nici o asemînare avînd* (ITR, 15^v/4); *că nici o taină, nici nici o ascunzătoare lumească (...) nu e care să nu să afle* (ITR, 19^v/8–9); *nici frica lui Dumnezeu, nici nici vreo bunătate sau vrednicie pe sine să veade* (ITR, 41^r/3–4); *a căroră nici casele, nici avuțiile dupre aici răpite și smulte, nici nici rod dintr-înșii să mai pomenesc* (ITR, 43^v/4–5).

2.5. In Old Romanian, the conjunction *de* had a more extended functionality than in present Romanian: "A copulative conjunction with a special value is *de*. It is frequently used in the texts with rhotacism, where the present Romanian language makes use of either *de* or *și*" (PS, p. CCXXIII).

The copulative value occurs especially after those verbs that do not involve a certain direction, an intentionality: *grăi glas din ceriu de dzisă așa* (CS, 1^r/13–14); *Deci o luo piatra patriarbul cel mare de o desveace* (CV, 1^r/15–17); *Și Solomon scrie de zice că sufletele drepte mergu în mîna lui Dumnezeu* (A, 139^r/3–4); *ceare de la menre de-ți voiui da limbile partea ta, capetele pămîntului* (PH: 1^v/11); *feciu omu întîie Adamu de-l feciu în chipul mieu* (CS, 2^v/5–7); *omul cela ce să va afla de va dzice că nu e de Dumnezeu faptă* (CS, 8^v/4–7); *Ce încă mă vor da de mă vor omorî* (S, 101^v/12–13); *Și bărbatul mieu easte afară de șade cu priiatenii* (S, 105^v/7–8); *carele cu episcopii efeseilor poruncește noao tuturor de dzice* (VO₁, 1^r/20–21); *învață fericitul Pavel pre gălăteani de dzice* (VO₁, III^v/17–18); *cum arată așijdere dumnezăiescul Iacov apostol de zice* (VO₁, 3^r/5–6); *Și au dzis armașului de i-au luat gîrbaciul* (MC, 205^v/5–6); *apucase Gavrilăș logofătul și cîțiva boieri de la țară de să închisesă acolo* (MC, 248^v/1–2); *vornicul Ureche scrie de zice* (U, 2^v/8–9); *scrie la un letopiseț moldovenescu de zice* (U, 68/9); *ci strîngea păstorii din munți și argații de-i într-arma* (U, 30/1–2).

After the verbs of movement, the purpose value is more important: *și se delungă de ei de-și alese ucenicii* (CV, 2^r/11–13); *Deaci se sui de frînze pînre și gustă* (CV, 8^v/12–13); *Întrămu de vînslămu și nă apropiem de Chipru* (CV, 12^r/11–12); *Deaci ieșiră de băsăduiră urul cătră alaltu* (CV, 41^v/5–6); *și o duce în toată*

vreamea **de** o închina cătră besearca Domnului (CS, 90^v/7–9); și au mers la împărat **de** ș-au dat soliea (AB, 116^v/25–26).

In a very large synonymic series, the conjunction *de* could not impose its copulative meaning. Still, the purpose value has been preserved in spoken Romanian to this day.

2.6. There are also phrases based on the preposition/conjunction *cu*, emphasizing the meaning + association (*cu, și cu, împreună cu...*), markers of association, especially at the sentence level: *Adecă eu Mihnea cu frate-mieu Dragoi și cu nepotul mieu Radul (...)* dat-am zăpăsul nostru în mână lui Arbănaș (DÎ, 106); *Scris-am adecă noi, birăul cel rumînescu și cu 24 de pîrgari de la uraș* (DÎ, 188); *pasă sfîntă maica me (...)* și **cu** toți ceia ce te-au rugatu (...) și **cu** destoinicii luminații feciorii tăi (CS, 47^r/2–4); *pîlcure alătore cu îngerii, împreună cu Duhul Sfîntu (...)* și voru cînta împreună cu îngerii (CS, 48^r/1–3, 4–5); *Iar serascheriul și cu alalți pași și cu sultanul, și cu craiul, împreună cu toate oștile au rămas în preajma cetății* (RG, 159/2–3); *făcut-au ospăț serascheriului împreună cu toți pașii și sultanului* (RG, 161/4–5).

2.7. The copulative coordination has quite a large number of correlative connectors, in a very conservative system, with two cumulative structures (*nu numai... ci și; atît..., cît și*) and a restrictive one (*nici..., nici*).

2.7.1. The first structure has two parts: the former is invariable, while the latter belongs to the adversative lexemes with variants (alolexemes): **nu numai** la jidovi, **ce** în toată lumea (TE, 100^v/8); **nu numai** pre el scoaseră den perire, **ce și** pre muiarea lui și pre doao feate (TE, 72^v/14–15); *domnezeul mieu, nu numai trupul, ce și sufletul da-l-voiu spre muncă* (CS, 96^r/7–9); **nu numai** cu pîne viiază omul **ce** cu tot cuvîntul ce iase din gura lui Dumnezău (NTB, 111); **nu numai** de rîsul altora și de ocară sîntem, **ci și** orbi, muți, surzi sîntem de lucrurile și de faptele celor mai de demult (ITR, 3^v/5–6); **nu numai** ce au lăudă mai mult, au hulesc decît ceale ce au fost **ci și** foarte împrăștiat și prea pre scurt pomenesc (ITR, 4^v/4–5); **Nu numai** fraților și domnului pagubă s-au făcut, **ci** tocma și țărăi (RG, 164/12); **nu numai** cea curgătoare, **ci și** puțurile de făcea (RG, 189^v/12); **nu numai** în țară streină, **ce** **nici** în Țarigrad cu dînsul să nu mergi (NL, 380^v/21–22).

Sometimes, the adverb *ci* is accompanied by other intensifiers: *Nu numai fraților și domnului pagubă s-au făcut, ci tocma și țărăi* (RG, 164/12); *nu numai cît omul din greu somn să sculase încă și pre micii în scutece învăliși copilași spăimînta* (CO, 458, 11–12); *nu numai au gustat-o, ce așeși pînă la beție și amețală au sorbit-o* (CO, 891, 16^v/33–34).

2.7.2. The second structure is also frequent: *fără de plată să lucreze la cetate, atît* carăle, *cît și* oamenii (RG, 256/4); *cu toate podoabele cele firești, atît* cu cele denlăuntru, *cît și* cu cele dănafară împodobit (RG, 258/12); *să-i fie dă potrivă atît* cinstii lui, *cît și* neamului (RG, 264/5–6); *era rumîinii proști, atît* vlădicii, episcopii, *cît și* popii (RP, 255).

2.7.3. The restrictive correlation presents forms belonging to the alolexemes: *nici, nece, nice, neci*: *Ci* **nici** o potrivire **nice** **nici** o asemînare avînd (ITR, 15^v/4); *eu* **nici** știu, **nici** aflu (ITR, 35^r/3); *neci* pre Dumnezău nu-L cunoaștem, **nece** despre ispășenia noastră nu știm (NTB, 112).

The most frequent one is the element that was standardized by the literary norm: *nu sînt de treabă, nici* de slujbă, **nici** pot îngădui (DÎ, 184); *nici* el nu lipsește din cuib **nici** un ceas, cînd bărbatul, cînd muierea (F, 47^v/13–14); *că* **nici** o taină, **nici** **nici** o ascunzătoare lumească (...) nu e care să nu să afle (ITR, 19^v/8–9); *eu* **nici** știu, **nici** aflu (ITR, 35^r/3); *carele* **nici** obiceaiu are, **nici** carte știe, **nici** bărbăție, **nici** direptate, **nici** miloserdie are, **nici** frica lui nu era pre pămînt (MO, 6^r/6–7).

The other alolexemes occur with a unique form in the context, as well: *nu socotind* **nece** paguba, **nece** rușinea, **nece** moartea ce ară putea ei păți (TE, 15^r/8–9); *să nu vătămăm* **nece** muiarea-i, **nece** feciorii, **nece** fămeaia, **nece** în cinstea lui, **nece** în avuțiia lui, ce a păzi grija lui (TE, 89^v/2–3); *Nece* dinioară nu greși lui, **nece** cu cugetul, **nece** cu pohta, **nece** cu limba, **nece** cu tot trupul tău (TE, 104^v/9–11); **nece** înghiți-va menre genrunrea, **nece** va aduce de menre puț rostului său (PH, 58^r/11–12); *că* **nice** îngerii, **nice** ceriul, **nice** nemică n-au fost cînd au fost Hristos (TE, 4^r/6–7); **nice** de o nevoie, **nice** de o strînsoari, numai de vicleni ce era (NL, 241^v/22–23); *că* pre legea direaptă **nice** fecior pentru fapta tătîne-său, **nice** părintele pentru fapta fecioru-i de vîrstă nu-i platnicu (MC, 190, 16–17); *nu* vă giurareți **neci** decît, **neci** pre ceriu (NTB, 7^v/10); *Neci* pre

pământ, că-i razăm picioarelor Lui, **neci** pre Ierosolim (NTB, 7^v/12–13); Nu stringeți aur **neci** argint, **neci** bani în pungile voastre (NTB, 12^v/35–36).

However, they often occur with different forms: Nu e cădere gardului, **nece** prilaz, **nici** strigare în ulița lor (TE, 29^f/5–6); **neci** pre Dumnezeu nu-L cunoaștem, **nece** despre ispășenia noastră nu știm (NTB, 112^f); **Neci** traistă pre cale, **nece** doao veșminte, **nece** încălțăminte, **neci** toiag (NTB, 12^v/36–37); nu să citeaște nicăiri, **nici** s-au auzit, **nici** să aude, **nice** poate fi (ITR, 52^v/1–2); **nici** cel ce bine vorovește nu să înțelege, **nice** cel ce aude cuvintele (CO, 473, 109/17–18).

The connector *ni...*, *ni*, seemingly governed by the principle of economy in language, although frequent in certain texts, was not ultimately preserved: **ni** cu gura mărturisii, **ni** cu mînule și cu capul chipuri și semne (...) arăta (CO, 163/17–18); **ni** din budză mormăia, **ni** din colți clănțăia (CO, 170/12–13); **ni** cu urechea asculta, **ni** pasul prea cu linește spre sunet muta, **ni** cum l-ar apuca... (CO, 185/3–5).

3. Disjunctive coordination

According to contemporary Romanian, the disjunctive connectors inventory included a large number of lexical archaisms. Some authors framed the correlative structures within the alternative relation category (cf. Irimia, 2008, p. 567–570).

3.1. The basic conjunction is *au* (Lat. *aut*), used especially in correlative structures: Să luați tot ce veți găsi în peștere, **au** lemne, **au** oase, **au** piază **au** ce și să va păre (A, 20^f/3); Doamne, Dzăul meu, **au** feciu acestea, **au** iaste nedereptate în mînrule meale, **au** dediu celor ce-mi deaderă rreu, de se cădzu iată de vrăjmașii miei în deșert (PH, 4^v/12–15); mai trimis-au alți boieri (...) **au** n-au mai trimis, **au** numai prin mine așteptați să vă fac treaba? (AB, 115^v/23–24); ca ceia ce sînt **au** în robie, **au** la închisori, **au** în strînsori de alte nevoi, **au** la sărăcie, **au** la alte nenorociri (ITR, 48^v/11–13); a căroră **au** tată-său, **au** moșu-său, **au** stremoșu-său **au** tatăl stremoșu-său **au** cevaș mai în sus care să nu fie fost **au** sîrbu, **au** grec, **au** altcevaș neam strein, **au** măcără armean (ITR, 55^v/12–14).

It also occurs in elliptic interrogative structures: *i-au* întreat, merge-or cu dînsul la Moscu, **au** ba (NL, 371^v/20–21); ce nu să știie, întru adevăr **au** ba (NL, 399^v/7).

3.2. The conjunction *sau* formed by internal means (*să + au*), and was frequently used in the 16th century texts, until it finally acquired a dominant position: deci pre unde află **sau** dobitocu **sau** pîne **sau** ce voru afla, totul iau cu sila (DÎ, 111); Frate Alexandre, **sau**-ți schimbă numele, **sau** fă cum fac eu (A, 61^v/9–10); vād vreun cerșitoriu șchiop **sau** ciung **sau** orb **sau** aimintrea (TE, 29^v/12–13); și nu doi **sau** trei **sau** patru **sau** zece oameni, ce cite cinci mii (TE, 80^v/6); tocmind pre o leage și credință, nu pre doi **sau** trei **sau** patru **sau** cinci **sau** șase **sau** mai multe (TE, 98^f/1–2).

It is also used individually, often in interrogative structures: Doamne, cinre va obicni în viața ta? **sau** cinre se muta în cel svîntu dealu al tău? (PH, 9^f/17); Cinre va sui în dealul Domnului **sau** cinre va sta în locul sfîntu a lui? (PH, 19^f/3); Cinre me va duce în cetate de preveghere **sau** cinre me va năstăvi pănără la Idumea? (PH, 50^f/11–12).

Sometimes, the two variants occur in the same context: Domnul den ceriu previ pre feciorii oameniloru a vedea **au** iaste cenre se înțeleagă **sau** se ceie Domnedzeu (PH, 44^v/3–4); au vrut să facă vreo tirănie **sau** vreo crudătate **sau** altă răotăte într-această țară, **au** în neamurile boierești, **au** altor cuivaș carii să nu fie fost și ei **au** sfeatnici **au** lucrători (ITR, 43^v/1).

3.3. The variable lexemes *ori*, *oare*, *vare* are often used separately in the context: domnul **ori** bun, **ori** rău, la toate primejdiile feritu trebuiește (MC, 186^v/2–3); iară adevărat pe la Scumpiia au lovit, ce **ori** la o vale ce să zice Răchita, **ori** la vreun ciuluc (MC, 188/6–7); să le placă tuturor, **ori** cu folos, **ori** cu paguba țării (U, 3^v/3); **Oare** cărtulariu va fi, **oare** va fi vlădicu, **oare** va fi preutu, **oare** diac, cela ce nu va povesti (CS, 9^v/8–12).

They also occur in free variation, changeable with one another or even with other connectors in the synonymic series: să va fi fost bogat **sau** și sărac, **oare** mare, **oare** mic, **vare** bătrîn, **vare** tînăr..., **oare** bărbat,

oare muiare, vare cinstit, oare fără cinste (CC², 613; cf. Frâncu, 2009, p. 201); *le-ar fi fost răspunsu ca ori să se lase după obiceiurile și legăturile cele veci (...)* *au ei nu vor mai asculta* (RG, 259^v/9–10).

When the correlation is duplicated in opposition affirmative – negative structures, the concessive subordination is involved: *Ori să fie voia mării-tale, ori să nu fie, noi nu ne vom lăsa casăli să le ia tătarii* (NL, 216, 3–4);

3.4. The relation with the adverbial is interesting due to the fact that there are adverbs (*unde, când, amu*) and—considering *fie*—even verbs that establish equivalent correlations with the structures of coordination: *și atîta le aduce (...)* *cînd unuia, cînd altuia descărcîndu-se* (ITR, 49^f/3–4); *nici el nu lipsește din cuib nici un ceas, cînd bărbatul, cînd muierea* (F, 47^v/13–14); *au aruncat pești pre breazda plugului, unde cîte 2, unde cîte 3* (S, 104^f/22–23); *amu mușcătura șarpelui șarpele o vindecă, iară acmu de vrăjmașulu șarpe (...)* *vindecă* (CC², 518/21–22); *Și acolo amu, după vătămătura șarpelui cu șarpele amu era și vindecare, iară aicea amu (...)* *pentru omulu și viață vine* (CC², 519/11–13); *și ca încetul mării: acmu iaste senin și să face nuor, acmu iaste marea lină și să face fortună* (NL, 381/8–9); *fie vlădic, fie egumen* (*(alias?)*), 130; apud Frâncu, 2009, p. 202).

3.5. There are also connectors that are considered archaic in contemporary Romanian and were not validated by the literary norm during their evolution: *Aorea amu aiavea au grăitu întru evanghelie Domnulu (...)* *aorea în pildă, e aorea cu dojană și cu poveaste învăța* (CC², 310, 23–25); *deci așa le era sfada: aorea biruia grecii pre troiani, aorea troianii pre greci* (MO, 25^f/5–6); *Deci aorea-l biruia, aorea-i biruia* (MO, 117^v/8–9); *Supureți-vă amu (...)* *seva lu împăratu, că preadespunre, seva giudeațelor* (CV, 74^f/1 – 74^v/1–3); *Și ceastă carte să o cetească săva preut, săva diac între oamenii* (CS, 9^f/6–8); *narocul dă omului veri bine, veri rău* (FD, 523^v/6 – 524^f/1); *cine-i mai cu multe vrednicii, veri din fire, veri din ostenință* (CO, 435, 46/3); *toată mulțimea veri de cinste, veri proastă ar fi* (CO, 448, 68/1); *pre amîndoi cuvîntul și lucrul veri așe să fie, veri așe îi arată* (CO, 466, 98/14); *căci paserea, ver ar piui, ver n-ar piui fința pasirii nu să strică* (CO, 434, 43/23).

Some of them had a limited occurrence: “During the 17th and 18th centuries, *tînd... tînd* used to belong to the category of elements specific to the spoken language. In the 19th century, *tînd... tînd* moves to the passive stock of the Romanian vocabulary” (Dumitrescu, 1979, p. 71; cf. also Rosetti et al., 1971, p. 147). Having a Latin origin, *tînd* (Lat. *tantus*) occurs especially in the Moldavian dialect, though it is assumed to have been very frequent, since it was adopted in the scholarly works of Dosoftei, Varlaam, Cantemir: *Să apucă de feace minuni, tînd mîntuind de îmflătură, tînd gonind dracii* (Dosoftei, apud Dumitrescu, 1979, p. 71); *Că ce cruce iaste aceaea cîndu-și pune mîna tînd într-un umăr, tînd într-alt, tînd în frunte, tînd în piept?* (VO₂, 63^f/1–3); *așe, din sufletul dinluntru arătînd, tînd pe sine noirocit, tînd ciasul împreunării fericit* (CO, apud Dumitrescu, 1979, p. 71).

4. Adversative coordination

Unlike in contemporary Romanian, the adversative connectors have a double functionality: firstly, they create certain oppositions with different intensities (diversity, opposition, exclusion), and some of them are marked by negation; secondly, as a specific feature of Old Romanian, they act as intensifiers in some oppositions emphasized by subordinating connectors (concessive, conditional). Except for some phonetic alterations (*ce/ci, iar/iară, dar/dară*), “in old texts there are some adversative syntactic patterns that persist to this day” (Stan, 2013, 329). The researchers described the adversative gradation on three levels (Niculescu, 1965, p. 103), as well as the contextual determination and the structure of the incidence levels of their functioning (Zafiu, 2005, p. 245).

4.1. The adversative connectors proper were described, as evolution in time and distribution within dialectal areas, in specialized studies (Frâncu, 2009, p. 20; Stan, 2013, p. 329).

4.1.1. In negative structures, the connector *ce/ci* is used according to the rule: “The adversative sentence or part of sentence introduced by *ci, însă* is linked to the negation: *Nu (nici)...ci*” (SLR, p. 20).

In fact, this is the most frequent connector: *în scaunul pierdzătoriu nu ședzu, ce în leagea domnului e voia lui învață-se dzi și noapte* (PH, 1^f/5–6); *Ba nu me drăcescu (...), ce deadevăru și întregi mîndrie graiure vestescu* (CV, 40^v/10–13); *și nimini de rudele mele nu m-a grijit, ci m-au căutat Dragna și postelnicul Dima* (DÎ, 101); *dici arbănașil nu s-au lăsat, ci iar au mersu la judecată* (DÎ, 105); *născuți nu de sămînța neputredirii, ce de neputreda cu cuvîntul viului Dumnedzeu* (CV, 72^v/1–4); *nu voiu tremeate la voi, ce voiu deșchide ceriul* (CS, 4^v/14–15); *Nu giudecareți în fătărie, ce giudecați giudecată dereaptă* (NTB, 115^f/4); *aceștia greci nu romani, ci elini sînt* (ITR, 49^f/9–10); *Nu lui, Doamne, nu lui, ci numelui Tău cel sfînt dă slavă!* (ITR, 44^v/4–5); *Crăii, nu ceia ce-s moșneni crăescu, ci pre carile îl aleg ei* (U, 45^v/13).

4.1.2. The connectors *dar(ă)* and *iar(ă)* are used in contexts similar to those in contemporary Romanian: *Înțelegeți toți ceia ce uită Dumnedzeu, dară cumva răpi-va și nu va fi izbăvitor* (PH, 42^v/10–11); *Pomenește carele al mieu trup (...); dară (...)* făcuși toți feciorii oamenilor? (PH, 76^f/13–14); *dară de veți vedea pre Fiiul omenescu* (NTB, 114^f/3); *cu lucrătorii fărădeleagiei nu pierde menre; grăindu ei pace cu vecinrii săi, iară rreu într-înrimile lor* (PH, 22^f/16–17); *ceriurile spunru slava Dzăului, iară făptura mînrului lui vestescu vîrtos* (PH, 14^f/15–16); *trebuiaste de la tine să mă botedzu, iară tu vîi la mine?* (TE, 6^f/6); *scîrba răbdare aduce. Iară răbdaria, ispită, iară ispitiria, nădeajde, iară nădeajdia nu rușinează* (NTB, 210^v/1–3); *și mulți din nemții au perit, iară pe unii i-au prinsu vîi, iar o samă s-au tot apărat* (NL, 229, 22–23).

As it can already be noticed in PH, the conjunction *dar(ă)* was used rather as an adverb, so that certain studies have not recorded it: “The adversative coordination with *dar(ă)* was not found in the researched texts “ (up to 1640) (Frâncu, 2009, p. 204).

4.1.3. The conjunction *însă* (Lat. *ipsa*) does not seem to exhibit phonetic variations, which is why it is less recorded in the diachronic studies. Its frequency, however, is rather significant: *topit-ai ca painjina sufletul lui, însă în deșertu* (apud PS, p. CCXXIII); *Mică era și în vedea, însă nime nu o putea rădica* (CS, 1^f/8–9); *Însă cît ieștin curățitoriu și dulce-ogoditoriu și milosirdu și acum și purure* (CS, 108^v/15–18); *ce vedem că și pînă astăzi să află și sînt, însă puțini acum rămași* (ITR, 46^v/11–12); *de alte fealiuri multe decît hireș moscalii sînt, însă de cei mari zic* (ITR, 55^v/6).

Its stability is confirmed by its occasional occurrence in idiomatic phrases: *E însă cum Dubul Sfîntu prin toate cetățile mărurisește* (CV, 10^f/14 – 10^v/1).

4.2. The adversative connectors acting as intensifiers for other oppositions (concessive, conditional) remained syntactic archaisms, as their contexts have not been validated by the present norm; they are barely present in spoken Romanian and folk literature.

4.2.1. Concessive structures were frequent in Old Romanian: *E să amu să și cu voia puterniciloru cînștiți fi-vămu, însă fără de ajutoriulu celuia de susu nici un lucru (...)* putemu să facemu (CC², 6/13–15); *măcară că nu faci nici păcat, iară tot nu să cade a să rușă* (VO₁, 11^f/19–21); *săvai că... nu știu sfînții de noi..., iară după darul lui Dumnezeu...toate le știu* (VO₁, 28^f/1–5); *deși știia din iscoadele sale de mulțimea oștilor turcești, iară nu spunea toate leșilor să nu le strice inimile* (MC, 184, 7–9); *măcar că era grec, omu strein, dar era om bun* (NL, 215, 15–16); *Măcar că sînt păgîni, dar să roagă și ei tare lui Dumnezeu* (NL, 362, 2–3); *măcar că sînt păgîni, dar ei nu sînt vinovați* (NL, 371, 1–2); *Numai, măcar cum era de mic, dar tot i-au ișit înainte și i-au făcut urație* (NL, 404, 8–9); *Măcar că pricina nu i-o știia, iar nici din obște a eși putea* (RG, 129^v/4–5); *măcar că să can rudea cu coconul lui Șerban vodă dăspre tată-său, însă scriind la patriarșie, la Țarigrad, i-au adus blagoslovenie* (RG, 264/9 – 264^v/1); *Că măcar că socoteala oarecum aceasta a înțelege li-ar agiunge, însă limba spre închipuirea cuvîntului nu le agiunge* (CO, 67/11–12); *măcar că din fire orb și slut era, însă fietecarile (...)* îl îndemna (CO, 144/8–9); *măcar că ar fi fost rău de țară, iar el s-ar fi mîntuit* (AB, 144^v/7); *Și măcar că au scris Curcut cuvinte filsofeste duioase, ci la răi și la cumpliți nu trec filsofiile* (RP, 264).

4.2.2. The subordinate clauses introduced by *dacă* or *să*, the so-called false conditional clauses, were considered oppositional clauses (Avram, 1960, p. 212; Stan, 2013, p. 265). They are also rather frequent: *Deaca nu mi le dai toate, iară eu niciuna nu voiu lua* (A, 117^v/9–10); *Așea și tu, omule, deaca ți să*

înmulțesc păcatele, **iară** tu să te duci la duhovnic să te ispoveduiești de păcate (F, 47^r/16–17); **Deaca** ne-au dat Domnezeu cuventele sale afară să ne ispășim pentru iale, **dară** prin ce ne văm ispăsi? (CS, 101^r/5–9); ... **cîndai** [dacă cumva, s.n.] năvălește vrun hitlean sau vro fiară la tată-tău de pripă, **iară** tu să aibi cu ce-l sprijoni (MO, 116^r/2–3); **Dacă** pribegeste, **iar** ceialalți stau cu feliuri de năpăști și piri (NL, 402, 18–19).

Să and de are contextual variants of dacă. In contemporary Romanian, să with its etymological value is still in use, though only with the unreal moods and tenses: **Să** am cu ce, mi-aș lua mașină; **Să**-mi fi adus banii, și-o dădeam.

The false conditional clauses, connected by să and de, have been considered to be specific to Coresi's texts: "after the occurrences in the 16th century texts (Coresi), they were no longer found until the beginning of the 19th century, which could be explained by different foreign models" (Avram, 1960, p. 212).

However, Coresi's models proved to be productive: **Să** le părea unora că apostolii dreptu dragostea mărturisescu, **iară** duhulu sfintu nu dreptu dragostea mărturisiia de Hristosu și mîntuitoriulu nostru Dumnezeu (CC², 474, apud Stan, 2013, p. 265); **să** amu atunce semnată s-au fostu crucea de Moisi, **iară** acmu adeverită iaste (CC², 65–66, apud Stan, 2013, p. 265); **și** voi, o soții miei **de** vă pare că nu vă veți putea aceastea să le tocniți (...) **iară** voi nu ieșiți, ce ședeți în cetatea Ierusalimului (VO₂, 180^r/3); **de** s-are și strica omul nostru cel den afară, **iară** cel din lăuntru se înnoiște în toate zile (VO₁, 10^v/12–14); **Di**-au murit craiul franțojesc, **iar** craiul nostru (...) iaste sănătos (NL, 394, 6–8); **de** nu aici, **iară** în Ardeal pot fi (ITR, 29^v/3).

4.2.3. In contemporary Romanian, examples such as *Deși ești diavol, dar și-e tigva goală; Căruța lui deși era ferecată cu teie, cu curmeie, însă era o căruță bună*, have been analysed as exception situations that exceed the definition of coordination: "The second clause is a main coordinated clause, but the first one is a concessive subordinate clause. Thus, there is a simultaneous coordination and subordination" (Graur, 1956, p. 130); "These coordinating correlatives, in their essence, provide the complex compound sentences with a mixed composition of a subordinate clause combined with coordinating elements in the regent clause" (Avram, 1960, p. 212; cf. also Trandafir, 1996, p. 126: the *mixt, binary, two-clause relation*).

The coordinating connectors used in this type of relations are, in fact, semi-adverbs with an intensifying role, which can be noticed in certain sentences accepted in contemporary Romanian: *Să-mi dai un milion și (tot, și tot, totuși) nu și-o dau*.

The intensive semi-adverb *tot* is sometimes preceded by adversatives: *Vezi că, de să și știe omul cel păcătos că au făcut lucruri rele și grozave în viața lui, iar tot mi va fi muncit pînă nu să va judeca* (INB, 195, apud Frâncu, 2009, p. 394); *măcar că au înțeles domnul de fuga lui, dar tot nu l-au osăbit din ceialalți caimacami* (RP, 493).

The grammarians recorded the present situation of these semi-adverb correlatives: "The constructions with the correlatives *dar* and *însă* have a greater frequency in the 19th century texts, while in contemporary standard Romanian they are obsolete; on the contrary, those with the correlatives *și tot*, *și totuși*, or *și încă* are still in use" (Merlan, 2001, p. 183).

4.2.4. The diachronic approach provides a different understanding of the phenomenon. In Latin, the process of establishing the concessive and conditional structures developed several stages.

In the pre-classical period, one can identify the concessive coordination almost in the same manner as the present adversative coordination. The clause initiating the concessive opposition was the main concessive clause, at first relying on the indicative: "Definitely, in the remote periods of Latin, the indicative was used in concessive parataxis and coordination, as it probably represented an Indo-European heritage" (Iordache, 2002, p. 44).

The exchange of position between protasis and apodosis allowed some of the most frequent conjunctions (*quamquam* and *etsi*) to change their meaning and role: "*Etsi*, in the same manner as *quamquam*, may acquire the feature of coordinating adversative conjunction" (Bujor & Chiriac, 1971, p. 270).

The clause initiating the concessive opposition in the texts of the pre-classical and classical eras was then considered by the subsequent scholars to be a false main clause of the concessive structure. But

“the Romans sometimes chose subordinate conjunctions to express the concessive idea in main clauses (parataxis or coordination)” (Iordache, 2002, p. 66).

The phenomenon developed in spoken Latin, as well as in standard Latin. Thus, it has been ascertained that “concessive parataxis and coordination were challenged by the concessive subordination starting with the Old Latin era” (Iordache, 2002, p. 67).

The language structures representing the main concessive clauses, prior to hypotaxis, denote a structural parallelism of the conditional structure, with respect to their evolution. Even “the logical and grammatical relations between the conditional and the concessive clauses” (Iordache, 2002, p. 116) have been analysed, and the same stages have been highlighted: the (false) main conditional clause – the subordinate conditional clause.

Regarding the semantic aspect, it was observed that “the conditional and the concessive clauses (main and subordinated) share the idea of comparison” (Iordache, 2002, p. 121).

It was also pointed out that “Romance languages inherited the concessive parataxis and coordination from the Late Vulgar Latin” (Iordache, 2002, p. 98) and, as the examples have shown, the conditional one as well. Once again, the conservative character of Romanian was proven.

5. Conclusive coordination

The conclusive connectors are converted adverbs. Until acquiring the status of connectors, they had a winding evolution, depending on the contexts, the regions, and the personality of those who wrote the translated or original texts.

5.1. Many of them (*amu, derepta aceea, derept însă, ci dară, unde dară...*) were gradually invalidated by the standard Romanian. Some of them were frequent. Thus, *derept însă* was frequent in PO, where it was counted 37 times (cf. Frâncu, 2009, p. 205); *amu* was also very frequent in CC²: within the text on page 6 it can be found no less than 10 times. *Ci dară* and *deci dară* were also frequent: *ci dar acum iar întreb: este-vă cu voea tuturor?* (AB, 115^f/18–19); *ci dar au mai trimis pă Radul logofătul* (AB, 119^f/14–15); *Ci dar i-au ținut acolo la Iași* (AB, 122^{bis r}/42); *Ci dară de vreamă ce de oștile ce în mai sușii ai sorbită și stinsă au fost...* (ITR, 32^v/5–6); *Deci dar, după vestea ce venise la domn de a oștilor venire* (RG, 146/3); *Deci dar, domnul mergînd după cum s-au rînduit* (RG, 159/8); *Deci dar, fiește înțelept să socotească* (RG, 171/3).

As the adverbs have a variable taxis, it is difficult to appreciate to what extent the texts abandoned the adverb meaning: *Nu cu armele amu ale sale dobîndiră pămîntul* (PH, 36^v/15); *Nu e amu lor schimbare că se temură de Dumnedzău* (PH, 46^f/13–14); *și sosiră amu herovimii și serafimii și luară pre preasfînta Maria* (CS, 32^f/10–12); *Iani amu astăzi iuo-ț sîntu ție mîndriile tale* (CS, 113^f/6–7); *Ni amu, suflète, cine ară putea spune frica* (CS, 39^v/2–3).

5.2. *Deci*, with “the most extensive area usage” (Frâncu, 2009, p. 205), gradually becomes representative for the conclusive class. The conversion from adverb is old: “The conclusive conjunction *deci* (*și decii*) (*de + aci*)... is used both parallel and separately from the adverbial phrase *de-acii-a*, ‘then’ with a temporal meaning. This temporal meaning emerged from the local meaning ‘de-acii’ [from here], probably after the 10th century and only in the Daco-Romanian dialect” (Arvinte, 2004, p. LXI).

However, even in the 17th century texts, formally unfinished conversions can be found: *De-acii veni Apsimar și dobîndi Țarigradul (...)* *De-acii fu împărat Apsimar (...)* *Deci tremese la hagan, domnul sîrbesc* (MO, 84^f/7–8 – 84^v/4); *De-acia păstorii sfîntei turme, oblicind meșterșugurile hitleniei lui...* (Pred, 51–52).

Sometimes, only traces of the source are preserved at the form level: *Deacii de marea-i supărare îi pare că toț oamenii îi strică* (ITR, 49^f/4); *Deciia Ștefan vodă strîns-au boiarii țării* (U, 19^v/8); *Deacii veniră slugile cătră mai marii popilor* (NTB, 115^v/16); *Și d-ice iar s-au întorsu împăratul la urdie la Țuțora* (NL, 222^v/9–10); *Deaci eșind afară, calul domnesc era gata* (AB, 115^f/3); *Deacii viind poruncă domnului să meargă la Cerneți* (AB, 119^v/35).

Instrumentalization is successful, in spite of the various phonetic variants that characterize it (*deci, deaci, dece, dici*): *să cîștigă cu multe vărsări de sînge (...)* *și deci nu să cade* (AB, 117^f/29); *Și deaci vor*

cunoaște că e numele ție Domnulu, tu urulu cela de sus prespre tot pământulu (PH, 158); **Dece** atunce au strîcat cetatea Sucevii (NL, 230^v/1); **Dece** vornicul Ureache gice c-au fost dată acea moară (CLRV, 55/14); **Dici** Arbănașul apucîndu-se, carei scriu mai sus, **dici** Arbănașul nu s-au lăsat, ci iar au mersu la judecată (DÎ, 105).

Still, some contexts clearly preserve the adverbial meaning: *și le-au tăiat capitele înaintea lui, însă mai întii ale feciorilor, deci al lui, în zioa de Sîntă Măriia mare* (RP, 487); *es timp numai a plimbărilor grijă vom avea din Obilești în București, deacii în Mogoșoaea, deacii în Potlogi, deacii în Tîrgoviște vom trece vara* (AB, 136^f/27–29).

5.3. Not the same thing happened with *derep(t) aceea*, which did not lose its explanatory value, but, in time, lost the connector value: *derep aceea să aibă grijă măriia lui de lafa oștilor* (DÎ, 133); **Derept** *aceaia dintîiu aceasta învățătura noastră scie* (TE, 2^v/6–7); *Nu ti teme derept aceeaia, oame păcătoase, părăseaște păcatele* (TE, 5^v/5); **Derept** *aceaia mulți den norod auzind acest cuvînt zicea* (NTB, 115^v/7).

5.4. *Așadar* achieves many functional variants during its evolution to contemporary Romanian. In certain texts, *dară* was used as an element of semantic coherence, with a diminished conclusive role: *Aceștia dară împărați, vrînd să supuie și să biruiască* (ITR, 11^v/1); *Aceasta dară mulțime de ani trăgîndu-se...* (ITR, 12^f/4); *Aceasta dară altcevaș, mai pe deasupra* (ITR, 12^v/1); *Cît dară va fi fost putearea lui atunci...* (ITR, 12^v/5).

Another type of compound synonym connector was introduced: *Așa deci Traian acesta începînd războiul* (ITR, 13^f/9); *Așa deci, făcînd podul, au trecut și el* (ITR, 15^f/11).

Having a reduced frequency, *așadar* came into prominence late in conclusive contexts, where *dar(ă)* also occurred by itself: *cum gice, dară, elu că din ceriu am pogorîtu?* (TE, 4^f/3); *Ce e dară credința ceaea ce noao trebuiaște să ne ispășim?* (CS, 101^v/10–12); *să venim dar la prochimen* (AB, 116^v/25); *După aceasta dară, socotînd măriia sa pentru chiverniseală...* (RG, 270/4).

Așadar occurs more often at the beginning of the sentences, without losing its conclusive lexical meaning every time: *Așa dar gătînd carăle și salahorii au rînduit măriia sa pre Costandin Cliucerul* (RG, 202/19); *Așadară, cum am zis, romanii aici așezîndu-se...* (ITR, 28^v/12); *Așadară și aceale trei neamuri ce zisem mai sus (...) au rămas în ceastă ce acum sînt* (ITR, 39^v/9); *Așadară mai mulți și aici de aceia sînt* (ITR, 55^f/10).

Rarely, it occurs as a connector between two clauses: *de la zidirea lumii, pînă la sfîrșitul ei vor fi, așadară și în ceale politice priceapem și cunoaștem* (ITR, 59^f/3–4).

6. Patterns of coordination in Old Romanian

In contemporary Romanian, as already asserted, there are seven patterns of the two aspects: three for the homogeneous coordination (syntactic units of the same type, which satisfy the same syntactic valency of the regent) and three for the non-homogeneous coordination (syntactic units with different syntactic functions, which satisfy different syntactic valencies of the same regent). The seventh type consists of coordinating main clauses, which do not involve the existence of a regent clause. The situation is no different in Old Romanian.

6.1. The homogeneous coordination between main clauses and the coordination between parts of sentences and subordinated sentences of the same type respect the canonic definition and the regular interpretation of coordination.

6.1.1. At the sentence level, as one can notice, the examples abstracted previously are encompassed in these types, with connectors, in various proportions, within the four types of coordination. Therefore, the following are subjects: *la grec milă sau omenie, sau dreptate, sau neviceșug, nici unele de aceste nu sînt, sau frica lui Dumnezeu* (NL, 242, 4–6); predicatives: *Ticăloșia este frică și răutatea tăriei* (FD, 569^f/1); attributes: *Sfînta și preaslăvita doamna roditoarea, nu aimintre (...) se sculă* (CS, 16^f/4); appositions: *Adecă ca ochii șerbului (...) și adecă ca ochii șerbeeii în mînrule doamnă-sa* (PH, 110^v/12); direct objects: *c-au adus și cîteva polcuri de căzaci de la Ocraina, și călărășime, și lefecii, și curteni și hînsari* (NL, 239, 5–7); indirect

objects: *Nu cred carei se roagă sfinților morți (...) sau sfintei Mariei* (TE, 49^v/7–8); prepositional objects: *în Dubul Sfânt și în tatăl și în Fiul să ne închinăm* (CS, 103^r/13 – 103^v/1); *nădăindu-ne spre mila slavei lui și spre slujba noastră* (CS, 119^r/15–17); adverbials: *Credința lui Isus Hristos iaste într-o toți și prespe toți* (VO₁, 21^v/14–15); *să fiarbă în trei zile și în trei nopți* (CS, 96^r/15–16); *ce sfătuesc acum și zioa și noaptea* (AB, 125^v/26); *noi cu toții am socotit fără de niciun prepus și fără de nicio pizmă* (VO₁, 1^v/21–23); *să te vatăm au trupește, au sufletește* (AI, 88/4–5); *el vă va boteza cu duh sfânt și cu foc* (AI, 60^v/11); comparative objects: *Derept-aceea îndrăgiu porîncitele (...) decît aurul și draghicamea* (PH, 107^v/8).

6.1.2. At the complex sentence level, coordination involves main clauses: *Nu se va muta cătră tinre hicleanulu, nece vor lăcui a-legiei-călcători între ochii tăi* (PH, 3^v/4–5); subject clauses: *să fie a lor ce luasă și ce mai era pe lîngă dînsul* (MC, 257^v/1); *Iaste cine va căuta și cine va giudeca* (NTB, 117^v/9); predicative clauses: *gheti sînt căroro acum le zicem vlabi, iară Pius Eniiasul le zice flachi* (ITR, 8^r/5–6); attributive clauses: *Noi venim de la ceia (...) de să muncescu în pustie și în mäguri și în peșteri și să ducu în orașe și în cetăți* (CS, 11^v/1–10); *Fericatu e bărbatul carele nu mearse la svatulu necuraților și în calea greșitoru nu stătu și în scaunu piedzătoriu nu ședzu* (PH, 1^r/4–5); direct object clauses: *Și vădzuiu că în faptele bune se-au săvîrșitu și și-au făcutu odihneale sufletului său* (CS, 14^r/2–4); adverbial clauses: *Așa cum au făcut neștine păcatul cu om și s-au dezvălit rușinea la curvă și s-au îmbrățișat cu diavolul și și-au spurcat trupul, așa iară trebuie să meargă la om, adecă la duhovnic* (AI, 95/15–16); *Că de nu vom face aceasta acuma, cînd avem atîtea pilde înaintea ochilor noștri și cînd ne îndeamnă atîta învățătură bisericească... dară la focul cînd ne vom mai întoarce?* (AI, 172/16–20); *rădică oamenii spre noi și face nevoie lor și noao, că rădică șarpele și intră în elu* (CS, 121^v/7–10)...

6.1.3. The homogenous coordination between units from different levels (sentence – complex sentence), which rarely occurred in the 16th century, is frequent afterwards. Thus, there are relations as follows: Subject – Subject clause: *Iară Alexandru Costin și cine au fostu pre cai mai buni au scăpatu de perire* (MC, 256, 4–5); *Așe bolgarii și carii după dînșii au urmat (...) cu dese prăzi au lovit* (CO, 884/14–16); *Căci țis și cine țistuiaste nu șie, ce altuia tăcere arătînd, a tăcea îi poruncește* (CO, 220/15–16); Attributive clause – Attribute: *Acel fel de oaste este tot în hieru (...) ales de oștile cum sintu ale noastre și muntenesti* (MC, 168, 9–10); *un dobitoc cu doaă picioare și să oaă* (CO, 117/12–13); Direct object – Direct object clause: *auzînd de întîmplarea nemților celor din Ardeal și cum că Tukili s-au încoronat craiu Ardealului* (AB, 121^v/30–31); *au abătut în turci și cîți au fost cu aga și pre singur Schimni aga i-au omorîtu* (MC, 183, 4–5); *dîndu-le și cităva samă de bani gata să facă vase și ce ari trebui de aceia cale* (MC, 242, 14–15); *au mărturisit lucrul și cum i-au trimis Decheval* (ITR, 17^r/5–6); Adverbial of manner – Adverbial clause of manner: *Încă mai cu de-adîns și precum adevărul să are (...) i să pare că... tot și-ar izbîndi* (CO, 116/ 9–12); Prepositional object clause – Prepositional object: *nu s-au putut feri ce-i era să-i vie asupra și mai ales de primejdiia den casă* (MC, 252^v/5–7); *să vedîia că-i harnic, nu numai de domnie ce și altor țări să le fie cap mai mare* (U, 111/10–11); Adverbial clause of reason – Adverbial of reason: *ori că l-au împiedicat logofătul Ștefan, pîrcălabul de Soroca pre acele vremi, ori den blăstămată hirea hadîmbului, s-au întorsu înapoi* (MC, 257, 6–8); *Ștefan vodă, semețîndu-se de acest război și căci nici boierii lui nu i-au putut strica nimic, s-au sculat fără veste* (RP, 275); Adverbial of association – Adverbial clause of association: *Și așa, Vasilie vodă trecîndu Nistrul cu o samă de boieri (...) și cu cîți boieri mai era strînși de casa lui* (MC, 259^v/5–7).

When the regent is repeated, the heteroplane coordination is apparent: *să-i fie de moșie lui și cine va ținea den feciorii lui, să le fie moșie* (DÎ, 132).

6.3. Non-homogenous coordination also presents the three aspects.

6.3.1. Non-homogenous coordination between parts of sentence involve relations between: Subject – Adverbial of time: *ca toată pasirea și pururea să poată zbura* (CO, 42/11–12); *Căci toate pasirile și fietecare pasire și pururea au putere a zbura* (CO, 42/17); *încă di-nceput eu și pururea cu suvăite picioare, pre drepte cărări a umbla deprinsă (...) a arăta nu putuiu* (CO, 237/3–7); Predicative – Adverbial of place: *Așadară mai mulți și aici de aceia sînt* (ITR, 55^r/10); Direct object – Adverbial of relation: *aceștia scriitori carii scriu mai toate și de toată lumea* (ITR, 22^v/9); Adverbial of manner – Direct object: *să scrie și să istorească pre*

amăruntul și ale aceștii țări (ITR, 4^r/6–7); Adverbial of manner – Adverbial of place: *într-aceia chip și aici, în Țara Muntenescă vrea să fie toți mulțumiți* (RP, 494); Indirect object – Adverbial of time *Hirișia să cuvine totului, fietecăruia și pururea* (CO, 42/14–15); Adverbial of time – Adverbial of place: *din cîți mai nainte să văd astăzi și la curte că sînt* (ITR, 55^r/11–12); Adverbial of manner – Adverbial of place: *oastea cîta le rămăsese, stoluri, însă aproape de șanțuri* (MC, 187/3–5); Adverbial of time – Adverbial of manner: *Totdeauna și fără veste, în mijlocul teatrului (...) cu mare obrăznicie sări* (CO, 418/12–13); Adverbial of place – Adverbial of association: *Iară de nu să va închina, eu voi merge la dînsa și cu toate oștile mele* (A, 48^r/9–10); Adverbial of place – Adverbial of quantity: *care nu au căzut peste tot locul ci numai în 2 locuri și puțin, nu multe* (RG, 265/7–8); Adverbial of place – Indirect object: *deși peste tot și tuturor glasul corbului iaste neplăcut* (CO, 441, 55/11–12); Adverbial of quantity – Adverbial of instrument: *în chipul robilor, mult și cu multe cuvinte s-au rugat* (ITR, 16^r/6–7); Adverbial of time – Prepositional object: *măcar că de multe ori și de la mulți s-au ispițit* (CO, 205/5–6); Adverbial of relation – Adverbial of quantity: *Și într-aceasta și mult îi putem lăuda și ferici* (ITR, 44^r/3); Adverbial of reason – Direct object: *Pentru aceia și pre acesta lucru putem cunoaște* (U, 8/13–14).

6.3.2. Non-homogeneous coordination between sentences rarely occurs, as in contemporary Romanian: Direct object clause – Prepositional object clause: *gîndesc ce au fost și la ce sînt* (ITR, 42^r/5); Direct object clause (?) – Adverbial clause of quantity: *iară lîngă acea cetate Potențiana, ce fusese și cît au putut îmbărbătînd oastea iarăș cătră bătaie s-au pornit* (ITR, 80^r/7–8); Direct object clause – Unreal adverbial clause of manner: *atîta cît nici simșea cineva că călătoresc la oaste, ci ca cînd ar merge într-o plimbare de bucurie* (RP, 573); Adverbial clause of concession – Adverbial clause of manner: *Deci oricum au fost începăturile și cum să vor tîmpla săvîrșiturile, puțin socotindu-să, Cămila cu toată inima în partea Corbului să dede* (CO, 137/16–18); Adverbial clause of purpose – Adverbial clause of manner: *pentru ca să vă aflați întru învătăturile pravoslaviei, întăriți ca nește stîlpi neplecați și neclățiți, deci cum învață fericitul Pavel pre gălăteani* (VO₁, III^r/15–18).

6.3.3. Non-homogeneous coordination at different levels also has a reduced frequency: Subject – Adverbial clause of concession: *Că fără lumina lui, ceale mai frumoase / Și cît de scumpe de sînt nu sînt cuvioase* (CPV, 22); Attributive clause – Adverbial of place: *Luasă și omorisă și oștenii cîți era turci și într-acele cetăți* (MC, 179^r/4–5); Prepositional object – Direct object clause: *Auzindu împăratu turcescu Sultan Selim de semeșia lui Ion vodă și cîta pagubă i-au făcut au gîndit ca să stroșască toată țara Moldovei* (U, 116^r/6–8); Adverbial of manner – Adverbial clause of concession: *Acestea dară de la mine, orcum și cît de proaste ar fi (...) înainte și să pun* (CO, V/12–13); Adverbial of time – Prepositional object clause: *că și de atuncea și din ceea ce în mai trecutele zile pășise cu loviturile fără de veaste s-au aflat și de ei periți 210.000* (ITR, 80^r/11 – 81^r/1).

7. Transphrastic connectors

Narrative (transphrastic) coordination is achieved by the majority of the frequent copulative connectors and by some subordinating connectors. One may assert that they rather lose their meaning than produce the semantic coherence of the text. In fact, they do accomplish this role, marking the semantic compatibility of the sentences they relate. The transphrastic marker shows that the sentence it introduces may be placed after the previous one. This is the manner in which the difference between a text and a non-text is made. For example: *Pisica doarme pe canapea. (*Și) miercuri este a treia zi a săptămînii.* This aspect was pointed out by the researchers: “La conjonction copulative et est, surtout dans la langue orale (...) un indice de cohérence, pour signifier tout simplement que le nouvel énoncé continue le message de l'énoncé à peine conclu ou qu'il en développe le thème” (Stati, 1990, p. 140).

Such a role could have been performed by any of the coordinating connectors, and not only by them. This situation could be noticed in the texts, without trying to provide statistics.

7.1. The copulative connector *și* (at the level of the 16th century even *e* is used) is the most frequent. The narrative *și* is frequent in the popular textbooks, as well as in the authors' texts: *Și merse pînă la un codru*

mare și puse tabără acolo. **Și** zise să se odihniască oștile și făcu stobor de lemne de cătră pădure. **Și** într-o zi ieși Alexandru călare și zise să se gătească tot omul de războiu. **Și** merse la pădure și văzu pre un om sălbatec șezînd pre o piatră (...) **Și** aduseră o muiere și o mîină Alexandru (A, 1^v/5–10); **Și** au trimis pe un agă a veziriului și au slobodzit pe jidovii carii era aice. **Și** au scris să le dea pace (NL, 411, 5–7); **Și** au suit pușcile deasupra unui munte pre despre Moldova. **Și** au început a bate cetatea Niamțului foarte tare (...). **Și** văzînd că bat cetatea au zis păzitorilor să spue mumei lui Ștefan-vodă (...). **Și** au lovit în gura unii pușci turcești de au sfărmat-o. **Și** au început a bate în corturile turcilor (NL, 190/20–29).

In translation, the usage of *e* with this function is also frequent, following the model of the source-texts: **E** Pavel încă lăcui dzile pînă la voie (CV, 1^r/14 – 1^v/1); **E** jidoviloru și eleniloru sile nu proaste făcea (CV, 2^v/5–6); **E** Alexandru măhăi cu mînra (CV, 6^r/5–6); **E** se Dimitrie acesta și ceia ce sîntu cu-rusul (CV, 6^r/12–13); **E** noi descărrcămu-nă după dzilele adzimeloru (CV, 8^r/3–5); **E** tu în sfinție vii, lauda lui Israil (PH, 16^v/13); **E** tu, Doamne, nu delunga agiutoriul tău de la menre (PH, 17^v/8); **E** mie vîrtos cinstiți fură soții tăi (PH, 118^r/9).

7.2. The adversative connectors sometimes preserve a weak adversative meaning, which does not involve them, though, in the device of sentence fragmentation: **Deaci** prebîndimu acolo în 7 dzile. **Ce** lu Pavel-i grăia Duhul se nu se suie întru Ierusalim (CV, 13^r/5–6). However, this does not happen all the times: **Elu** dzise: **Eu** sîntu Isus, cela ce tu-l gonești. **Ce** te scoală și stă spre picioarele tale (CV, 39^r/7–8).

This possibility depends on the diversity of the contexts they occur in: **Ce** tu amu se nu ascuți de ei (CV, 26^v/8–9); **Ci** le-am lăsat lor și feciorilor lor și nepoților lor (DÎ, 101); **Ce** darurile tale, iale ne răcoresc sudorile noastre (MO, 4^v/3–4); **Ce** nu putu răbda ce aruncă urgie spr-inșii cu pizmă (MO, 8^v/7–8); **Ce** ei degrab să întoarseră de la porîncele tale (EÎ, 266/6); **Ce** nice așa ai lăsat pre ei... (EÎ, 266/9); **Ce** iarăș ai lăsat acelora pocaanie... (EÎ, 266/14); **Ci** numai au stricat pușin cuvîntul, den roman, zic rumîn (ITR, 40^r/1); **Ci** numai și ei fiind supuși mai pe urmă romanilor (ITR, 40^r/9–10); **Ci** de la unii să veade și rămîne și folos în pămînturile aceastea (ITR, 43^r/5).

Doubling the adversatives does not lead, as one might expect, to an intensified adversative meaning, but it seems to be determined by their being markers of the text units (paragraphs): **Ci** dară cu greu și cu nămară iaste a da zic începătură (ITR, 2^v/4); **Ci** dară eu însă pînă astăzi nici cel scriitoriu, nici acel spuitoriu n-am aflat (ITR, 3^r/3); **Ci** dară dachii și ghetii, zice, nu sînt den Scandenavia, ci din asiatica Schitie (ITR, 8^r/2–3); **Ci** dară eu aceasta ce zice acel Cromer aici nu mă poci domiri (ITR, 32^v/11).

7.3. The conclusive connectors occur frequently in the official documents: **Dici** se-au sculatu Danu și cu Micul și au împresurat locurile noastre (...). **Dici** noi am mersu înaintea domnului lu Alixandru vodă la divan și am rămas pe Dan și pe Micul. **Dici** Arbănașul (...) nu s-au lăsat, ci iar au mersu la judecată, ci ne-au rămas pe noi de bani să-i plătim. **Dici** noi n-am avutu cu ce plăti (...) (DÎ, 105).

The desemantization of transphrastic connectors allowed the subordinate connectors to be involved in semantic coherence, without having a subordinate role, therefore without achieving the divided sentence: **Că** iată că iaste în al treile ceas de dzi... (VO₂, 201^r/6); **Că** și pre șerbii miei și pre șearbele mele... (VO₂, 201^v/1); **Că** domnu Hristos pre acela ce voi l-ați prinsu... (VO₂, 201^v/3–4); **Că** destul îi iaste aceluia (ITR, 49^v/4); **Că** iată, citesc în letopiseșul moldovenesc... (ITR, 49^v/10–11); **Că** pentru acesta lucru, întii din fire plecarea apoi de la părinți blăstămarea am luat (CO, 37/18–19); **Că** precum să zice din bătrîni un cuvînt... (CO, 38/11); **Că** amintrilea, Struțocămila de-ar fi adevărată pasire... (CO, 9-10); **Căci** foamea în toate dzile muritori a fi ne învață (CO, 95/1–2); **Căci** îndesată greuimea lutului în mașele Lupului, iarăși la pămînt atîrnă (CO, 9–10); **Căce** cînd ar fi rămas împărășia numai cu ostașii... (ITR, 45^v/7); **Căce** iată și semnu chiar avem... (ITR, 46^v/11); **Căce** cu dreptul neștiind aceștia (ITR, 48^v/1).

In interrogative structures, where there are main clauses, the divided sentence is out of question: **Căci** hrana și bucatele mele mănînci? **Căci** pîinea și bivșugul țarinilor mele strîngi? **Căci** roadele poamelor mele culegi? **Căci** cu hainele mele te învești ...? **Căci** vaca mea mulgi? **Căci** mierea albinilor mele strîngi? **Căci** roadele poamelor mele culegi? **Căci** cu boul mieu pămîntul mieu ari? **Căci** cu sămințile mele samini? (...) **Și** ce să-ți spuui mai îndelung? (CO, 151, 27^v/9–15).

8. Coordinated complex text

The coordinated complex is a text relying on the amplification or branching process, which has a connector for each element of the series, as a persistent factor of cohesion/coherence of the group. It differs from the text produced by enumeration, where the junction usually occurs at the end.

8.1. Amplification, as a first step in building the circular sentence, is often achieved through copulative connectors at both sentence and phrastic level: *Și șede supt un copaciu nalt și frumos și ave de toate poamele într-însul și era niște păsări cu penele galbine ca aurul și cînta nește cîntece menunate* (A, 11^r/3–5); *Este raiul și ocolit cu apă și zidit cu arame și acoperit cu foc și-l străjuiesc herovimi și serafimi de foc pre poarta raiului și ziua și noapte* (A, 15^v/3–5).

The juxtaposition is required by the source-text in translations: *Poama duhului iaste dragostea, veselia, pacele, răbdarea, dulceața, bunătatea credința, smericiunea, curăția, blîndeățele, postul sau mîncarea, puținea și cu măsură* (TE, 98^v/9–11).

On the contrary, in documents, amplification by junction seems to be required by the extralinguistic context, strengthening the deictic character of the proper noun: *amu pus și mărtorie: popa de Budești și Pădure și Toaderu și Stan Zorilă și Ivan și Paraschiva și Dragomir* (DÎ, 107); *Și mărtorie: Tudor neguțător și Manea și Fătul și Petrică i Neagul și Miho și Lazăr i Andreiu i Lupșan i Vocilă i Stanciul și den Comarnic popa Radu și încă mulți oameni buni* (DÎ, 109); *Căzan și Stan și Dima și Stănică și nepoții lui, anume Nedelco și Stoica și alți rumîni* (DÎ, 141).

Amplification by junction occurs also with the connectors that usually function in correlations involving binary structures. The situation is frequent with the cumulative coordination: *să nu poftești vecinului tău nece muiare-i, nece fata-i, nece feciorul, nece boul, nece calul, nece nemica ce iaste al lui* (CS, 100^r/5–10); *Deci tremise la dinșii, nice să cruțe bătrîn, nice tînăr, nice muiare, nice babă, nice fată, nice cocon de țigă, ce pre toți să-i piarză* (MO, 85^v/3–5); *Nu strîngeți aur neci argint, neci bani în pungile voastre. Neci traistă pre cale, nece doao veșminte, nece încălțăminte, neci toiag* (NTB, 12^v/35–37); *Și nime nu putea, nece în ceriu, nece pre pămînt, nece supt pămînt să deșchiză cartea, nece să caute pre ia* (NTB, 307^r/15–16); *Aiave e că nice moartea nice viață, nice ingerii nice puterile, nice ceale ce stau, nice ceale ce vin, nice nălțimea, nice adîncul, și nice altă făptură, au carea nu poate să ne împarță pre noi de dragostea lui Hristos* (EÎ, 333/14).

It also occurs with the disjunctive connectors: *au dară ai obidit vrun om mișel, sau ai ucis, sau ai furat, sau doară ai vîndut pre cineva, sau n-ai lăcuit bine cu vecinul tău sau ai făcut iubire trupului, sau doară ai grăit menciuună, sau n-ai iubit pre toți oamenii unul ca altul* (CS, 40^r/6–15); *Au frații, au surorile, au pre tată-său, au pre nună-sa, au muiarea, au feciorii, au țarini* (BB, Mt, 19, 29).

This phenomenon, as a whole, also occurs in free texts: *Ce, s-au întorsu apoi oștile de țară și singur Vasile vodă și au înfrîntu pe munteni și au prinsu cîțva vie și au și peritu den munteni* (MC, 229^v/6–8); *toate trebile împărății poartă și de pace și de oaste și de pășii și de domnii a le schimba și a le da* (U, 55, 1–3); *căroro nici adînc fundul mării, nici neștrăbătută a pămîntului grosime, nici pre sub rădăcinile munților (...), nici nici depărtarea locului, nici primejdia mărșului, nici nevoia agiunsului și așeși nici iuțimea și arsura focului* (CO, 431: 39, 9–13); *la grec milă sau omenie, sau dreptate, sau nevicleşug, nici unele de aceste nu sînt, sau frica lui Dumnezeu* (NL, 242, 4–6).

8.2. The second stage of setting up the circular sentence as a discourse unit was the branching and—implicitly—the syntactic parallelism. The traces of such a process occur in translations: *am supt mine voinici și grăiesc unuia să margă și mearge, și altuia să vie și vine, și robul meu să facă aceasta și face* (TE, 62^r/7–9); *caută ce feali de omu e: jidov sau păgîn, cîstit au rușinat, drept au păcătos, destoinic au ba, bogat au mișel cum era și acest sutăș* (TE, 63^r/2–3).

Rather extended structures became known due to translated texts: *Iară să mie nu veți hi îngăduindu și nu veți face toate porâncelele mele și să veți hi urîndu aceste porânci ale mele și sufletul vostru va hi lepădîndu lege me și legătura me o veți lepăda, eu încă aceasta voi face cu voi* ((alias?), 79). Gradually, though, they

were inserted into the free speech, as a rhetorical device, with a graded emotional impact achieved through expanding the distance between protasis and apodosis: *că niciun lucru lumesc nu-și aducea aminte, nici de mîncare, nici de băutură, nici de viață, nici de moarte...* (AI, 14); *Necazul, au supărarea, au foametea, au golătatea, au primejdiia, au sabiia* (AI, 61); *...că altă învățătură trebui bărbatului și alta muerii; altă îndreptare trebuie bătrînului și alta tînărului, altă povățuire trebuie bogatului și alta săracului; altă mîngîiare trebuie celui vesel și alta celui trist; altă vindecare trebuie celui sănătos și alta celui bolnav...* (AI, 136).

9. Conclusion

Due to the development of standard Romanian, Latin elements, words formed by internal means, forms and meanings imposed by the source-texts, according to the respective period's rules of translation, came into prominence in the coordinating connectors' stock. The configuration of the seven types of contexts for homogeneous and non-homogeneous coordination began a reduction of the synonymic series and a progressive delimitation of values. The relation between tradition and innovation was marked, among others, by two important aspects: a gradual detachment from the determinism of translation patterns, by competing with the original texts, and the preservation—at a complex sentence level—of the Vulgar Latin concessive and conditional coordination patterns.

The description of cumulative connectors in Old Romanian allows a more refined approach of this syntactic relation in contemporary Romanian.

Bibliography

A. Studies

- Arvinte, V. (2004). *Normele limbii literare în Biblia de la București (1688)*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași.
- Avram, M., (1960). *Evoluția subordonării circumstanțiale cu elemente conjuncționale în limba română*, Editura Academiei, București.
- Bujor, I. & Chiriac, Fr. (1971). *Gramatica limbii latine*, Editura Științifică, București.
- Candrea, I.-A. (1916). *Psaltirea Scheiană comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI și XVII, traduse din slavonește*, Atelierele Grafice Socec, București.
- Costinescu, M. (1981). *Studiu filologic*, în **CV**.
- Densusianu, Ov. (1961). *Istoria limbii române*, II, Editura Științifică, București.
- Dimitrescu, F. (1973). *Contribuții la istoria limbii române vechi*, Editura Didactică și Pedagogică, București.
- Dragoș, E. (1995). *Elemente de sintaxă istorică românească*, Editura Didactică și Pedagogică, București.
- Dumitrescu, S. C. (1979). *Coordonarea prin joncțiune în limba română*, Editura Științifică și Enciclopedică, București.
- Ernout, A. & Meillet, A. (1994). *Dictionnaire étymologique de la langue latine. Histoire des mots*, Klincksieck, Paris.
- ILR II = Rosetti, Al., Cazacu, B. & Coteanu, I. (coord.), *Istoria limbii române*, Editura Academiei, București, 1969.
- ILRL = Gheție, I. (coord.), *Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532–1780)*, Editura Academiei, București, 1997.
- Frîncu, C. (2009). *Gramatica limbii române vechi (1521–1780)*, Casa Editorială Demiurg, Iași.
- GALR = Guțu Romalo, V. (coord.), *Gramatica limbii române*, I. *Cuvîntul*, II. *Enunțul*, Editura Academiei Române, București.
- Gafton, Al. (2001). *Evoluția limbii române prin traduceri biblice din secolul al XVI-lea*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași.
- GBLR = Pană Dindelegan, G. (coord.), *Gramatica de bază a limbii române*, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2010.
- Graur, Al. (1956). *Pentru o sintaxă a propozițiilor principale*, în vol. *Studii de gramatică*, I, Editura Academiei, București.
- Iordache, R. (2002). *Exprimarea ideii de concesie în limba latină*, Editura Paideia, București.
- Irimia, D. (2008). *Gramatica limbii române*, Editura Polirom, Iași.
- Merlan, A. (2001). *Sintaxa limbii române. Relații sintactice și conectori*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași.
- Niculescu, Al. (1965). *Individualitatea limbii române între limbile romanice. Contribuții gramaticale*, Editura Științifică, București.
- Rosetti, Al., Cazacu, B. & Onu, I. (1971). *Istoria limbii române literare*, I, Editura Minerva, București.
- SLR = Avram, M. (coord.), *Sintaxa limbii române în secolele al XVI-lea – al XVIII-lea*, Editura Academiei Române, București, 2007.
- Stan, C. (2013). *O sintaxă diacronică a limbii române vechi*, Editura Universității din București, București.
- Stati, S. (1990). *Le transphrastique*, Presses Universitaires de France, Paris.
- Ștefănescu, A. (2007). *Conectori pragmatici*, Editura Universității din București, București.

- Trandafir, Gh.D. (1996). *Alte probleme controversate de gramatică a limbii române actuale și de lingvistică generală*, Editura Universității din Craiova, Craiova.
- Zafiu, R. (2005). *Conjunțiile adversative în limba română. Tipologie și niveluri de incidență*, în Pană Dindelegan, G. (coord.), *Limba română, Structură și funcționare*, Editura Universității din București, București.

B. Sources

- A = *Alexandria*, Studiu introductiv, ediție și glosar de Florentina Zgraon, Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2006.
- AB = *Istoria Țării Românești* (Anonimul Brîncovenesc), Ediție întocmită de Constantin Grecescu, Editura Științifică, București, 1959.
- AI = Antim Ivireanu, *Opere*, Ediție critică și studiu introductiv de Gabriel Ștrempel, Editura Minerva, București, 1972.
- BB = *Biblia adică Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului și Noului Testament*, Editura Institutului Biblic și de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, București, 1988.
- BDR = I. Bianu, *Documente românești*, partea I, tom I, fasc. 1–2, 1576–1632, București, 1907.
- CB II = B. Petriceicu Hasdeu, *Cuvenete den bătrâni*, Tomul II, Ediție G. Mihăilă, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1984.
- CC² = *Carte cu învățătură* (1581), publicată de Sextil Pușcariu și Alexie Procopovici, Atelierele Grafice Socec & Co, București, 1914.
- CLRV = *Crestomația limbii române vechi*, Volumul I (1521–1639), Editura Academiei Române, București, 1994.
- CO = Dimitrie Cantemir, *Opere*, Ediție Stela Toma, Virgil Cîndea, Nicolae Stoicescu, Editura Academiei Române, Univers Enciclopedic, 2003.
- CPV = Teodor Corbea, *Psaltirea în versuri*, Ediție, studiu introductiv, note și glosar de Alin-Mihai Gherman, Editura Academiei Române, București, 2010.
- CS = *Codex Sturdzanus*, Studiu filologic, studiu lingvistic, ediție de text și indice de cuvinte de Gheorghe Chivu, București, Editura Academiei Române, 1993.
- CV = *Codicele voronețean*, Ediție critică, studiu filologic și studiu lingvistic de Mariana Costinescu, Editura Minerva, București, 1981.
- Dî = *Documente și însemnări românești din secolul al XVI-lea*, Text stabilit și indice de Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu, Magdalena Ioniță, Alexandru Mareș și Alexandra Roman-Moraru, Introducere de Alexandru Mareș, Editura Academiei, București, 1979.
- DPS = Dosoftei, *Psaltirea de-nțales*, Text stabilit și studiu lingvistic de Mihaela Cobzaru, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2007.
- EÎ = *Evangelhie învățătoare* (Govora, 1642), Ediție, studiu introductiv, note și glosar de Alin-Mihai Gherman, Editura Academiei Române, București, 2011.
- F = Fiziologul. Archirie și Anadan, Ediție, V. Guruianu, Magdalena Georgescu, Editura Minerva, București, 1997.
- FD = *Floarea darurilor*, în vol. *Floarea darurilor. Sindipa*, Ediție Alexandra Moraru, Magdalena Georgescu, Editura Minerva, București, 1996.
- INB = *Învățăturile Sfintului Voievod Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, Ediție Dan Zamfirescu, Editura Roza Vînturilor, București, 2010.
- ITR = *Istoria Țării Rumînești*, atribuită Stolnicului Constantin Cantacuzino, Ediție critică, studiu filologic, studiu lingvistic, glosar și indice de nume proprii de Otilia Dragomir, Editura Academiei Române, 2006.
- MC = Miron Costin, *Opere. Letopisețul Țării Moldovei de la Aron Vodă încoace, Cronica polonă...*, Ediție critică cu un studiu introductiv, note, comentarii, variante, indice și glosar de P.P. Panaitescu, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1958.
- MO = Mihail Moxa, *Cronica universală*, Ediție critică, însoțită de izvoare, studiu introductiv, note și indici de Gheorghe Mihăilă, Editura Minerva, 1989.
- NL = Ion Neculce, *Opere. Letopisețul Țării Moldovei și O samă de cuvinte*, Ediție critică și studiu introductiv de Gabriel Ștrempel, Editura Minerva, București, 1982.
- NTB = *Noul Testament 1648*, Editura Episcopiei Ortodoxe Române, Alba Iulia, 1988.
- PH = *Psaltirea Hurmuzaki*, Studiu filologic, studiu lingvistic și ediție de Ion Gheție și Mirela Teodorescu, Editura Academiei Române, 2005.
- PO = *Palia de la Oraștie* (1682), Text stabilit și îngrijire editorială de Vasile Arvinte, Ioan Caproșu și Alexandru Gafton, Editura Universității “Alexandru Ioan Cuza” Iași, 2005.
- Pred = *Predoslovii*, Antologie și cuvînt înainte de Tudor Nedelcea, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1994.
- PS = *Psaltirea Scheiană comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI și XVII, traduse din slavonește*, Ediție I. A. Candrea, Atelierele Grafice Socec, București, 1916.
- RG = Radu logofătul Greceanu, *Istoria domniei lui Constantin Basarab Brîncoveanu voievod (1688–1714)*, Studiu introductiv și ediție critică întocmite de Aurora Ilieș, Editura Academiei Române, 1970.
- RP = Popescu, R., *Istoriile domnilor Țării Rumînești*, în vol. *Cronicari munteni*, I, Ediție Gregorian M., Editura pentru Literatură, București, 1961.

- s = *Sindipa*, în vol. *Floarea darurilor. Sindipa*, Ediție Alexandra Moraru, Magdalena Georgescu, Editura Minerva, București, 1996.
- TE = Coresi, *Tîlcul evangheliilor și Molitevnicele rumînesc*, Ediție critică, de Vladimir Drimba, cu un studiu introductiv de Ion Gheție, Editura Academiei Române, București, 1998.
- U = Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, Ediție îngrijită, studiu introductiv, indice și glosar de P.P. Panaitescu, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1955.
- VO₁ = Varlaam, *Opere, Răspunsul împotriva Catihismului Calvinesc*, Ediție critică, studiu filologic și studiu lingvistic de Mirela Teodorescu, Editura Minerva, București, 1984.
- VO₂ = Varlaam, *Opere, Carte românească de învățătură, Răspunsul împotriva Catihismului Calvinesc...*, Alcătuire, transcriere a textelor, note și comentarii, glosar și bibliografie de Manole Neagu, Editura Hyperion, Chișinău, 1991.